

LUMINA 2018

Revistă socială, culturală și științifică a românilor din Ungaria. Fondată de David Voniga, în 1894.

Publicația Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria

Redactor:
Elena Munteanu Csobai

Corectură:
Elena Rodica Colta

Coperta:
Lonovics László

Foto:
Ioan Ruja, Nyisztor János, Tiberiu Boca, fotografii de arhivă

Editor responsabil:
Maria Berényi

Publicație subvenționată de
Ministerul Resurselor Umane

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

ISSN 1215-6779

Aurel Becan

„Români din Ungaria participanți la făurirea Marii Uniri din 1918”

Pentru istoria poporului român, Marea Unire de la Alba Iulia din 1918 reprezintă evenimentul cel mai important și semnifică împlinirea idealului românesc de a trăi liber într-un singur stat național unitar. Pentru românii din Transilvania și Banat această dorință are rădăcini mult mai profunde în timp, realitate care nu este suficient de subliniat atunci când vorbim de Marea Unire, dar și ca semnificație, rădăcini ce fac trimitere la personalități și evenimente de excepție: Mihai Viteazul, Ioan Inochentie Micu, reprezentanții Școlii Ardelene la Horea sau la Avram Iancu.

Amintim de Mihai Viteazul nu atât pentru faptul că a înfăptuit la 1600 unirea celor trei principate românești cât pentru un eveniment care, din păcate, în perioada comunistă nu a fost mediatizat pe măsura importanței sale: este vorba de înființarea de către Mihai Viteazul la Alba Iulia a mitropoliei ortodoxe românești într-o perioadă în care erau recunoscute de către dieta de la Turda din 1568, doar 4 religii (catolică, lutherană, calvină și unitariană, respectiv trei națiuni: sași, maghiarii și sașii) religia ortodoxă nefiind recunoscută, deși credincioșii ortodocși erau de două ori mai numeroși decât toți ceilalți la un loc. Actul demonstrează clar conștiința voievodului și a clerului românesc de la Sud de Carpați asupra originii și identității românilor ardeleni.

Anul 1848 a fost cel în care a fost exprimată clar dorința de unire a românilor din Transilvania cu cei de peste Carpați, dorință exprimată la Marea Adunare de la Blaj unde – în urma celebrului discurs al lui Simion Bărnuțiu în care oratorul afirma: „*libertatea cea adevărată a oricărei națiuni nu poate fi decât națională... nu există libertate atunci când nu-ți poți păstra și afirma liber naționalitatea... libertatea fără naționalitate nu se poate înțelege la nici un popor de pe pământ*”, discursul venind în întâmpinarea desideratului românilor – s-a strigat „*Noi vrem să ne unim cu țara*”, adică cu Țara Românească și Moldova, ca replică la intenția revoluționarilor maghiari de a integra Transilvania în granițele Ungariei. De aici conflictul dintre revoluționarii maghiari

și cei români conduși de Avram Iancu.

Desideratul românilor de a trăi într-un singur stat a fost împlinit în urma participării României la primul război mondial.

1 decembrie 1918 Are loc, în sala Casinei din Alba Iulia, Adunarea Națională, cu participarea a 1.228 de delegați (deputați) aleși. Gheorghe Pop de Băsești, președintele Partidului Național Român, declară Adunarea Națională de la Alba Iulia „constituită și deschisă”. Vasile Goldiș rostește cuvântarea solemnă, încheiată cu un proiect de rezoluție, care începe cu cuvintele: „*Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia în ziua de 1 decembrie 1918, decretează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânșii cu România*”. Proiectul de rezoluție este adoptat cu ovații prelungite. Pentru cârmuirea Transilvaniei, Adunarea Națională procedează la alegerea unei adunări legislative numită Marele Sfat Național, compus din 250 de membrii; acesta, la rândul-i, va numi un guvern provizoriu – Consiliul Dirigent. După adoptarea actului istoric al Unirii, cei peste 100.000 de participanți la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, adunați pe Câmpul lui Horea, aprobă cu aclamații entuziaste hotărârea de unire necondiționată și pentru totdeauna a Transilvaniei cu România. Unirea Transilvaniei cu România încheie procesul de făurire a statului național unitar român, proces început în 1859, prin unirea Moldovei cu Țara Românească, continuat prin unirea Dobrogei în 1878, a Basarabiei în martie 1918 și a Bucovinei în noiembrie 1918.

Vasile Goldiș în cuvântarea sa a amintit de Țara Ungurească, care a fost reprezentată la Marea Adunare Națională de la 1 decembrie 1918, de 26 de delegați din 9 localități din Ungaria de azi. În cele ce urmează aș dori să prezint numele deputaților și localitățile de unde au provenit aceștia.

PETERD:

1, pr. Teodor Păcșas, nu cunoaștem detalii despre el, știm doar atât că după 1920 pleacă

din Ungaria, primește parohie undeva lângă Oradea.

BEDEU:

2. George Mureșan, economist

Este foarte inreressant faptul că și din această localitate participă deputat la marea Adunare Națională, în contextul în care românii greco-catolici din această localitate au aparținut deja de Episcopia Greco-Catolică Maghiară de Hajdúdorog, înființată în anul 1913.

VECHERD:

3. Ioan Bodor, economist

4. Victor Domocuș, proprietar

Nu avem nicio informație despre ei.

MICHERECHI:

5. Teodor Pățcaș

Teodor Pățcaș s-a născut la Micherechi în anul 1867 și a trăit până 1942. A fost gospodar, a moștenit de la tatăl său, Mihály Pățcașiu (1845–1903), 18 iugăre de pământ. Pe lângă meseria lui principală de gospodar a fost agent de asigurare, bibliotecar, controlor de carne și casierul Asociației comunale de pășunat. În anul 1934, acest om, cu activități atât de diverse, a întocmit monografia comunei Micherechi, în care a utilizat atât unele documente originale, scrise în limba maghiară, pe care le-a și tradus în limba română, în dialectul vorbit de consătenii lui, cât și informații adunate de la oamenii din sat. Documentele adunate pe baza cărora a întocmit monografia comunei Micherechi provin din arhiva județeană și biblioteca comunală. În prefața acestei monografii, păstrată la arhivă, Teodor Pățcașiu explică motivele pentru care a scris, și cum a reușit el, un om fără multă școală, să facă acest lucru, în felul următor: „Chînd omul voește ca seș zideasca casă, mainainte trebuie seși adune material dă lipsă, chînd s-au adus de tote, atunce se cujetă ca cum șiar găsi un zidariu bun și înțelept care sei zidească casa, dar omului âi treabă și bani și trebuie se lucre pînă ceși gată casa de zidit. Tocmai așe și eu, chîndu mam cujetat se scriu MONOGRAFIA, Istoria comunei Micherechiu cu mare trudă

Teodor Pățcaș

mam strînsu materialul de lipsa și tradiție și haru Domnului Dumnezeu că chît dela mine de pinde am lucrat cum am putut și cum am știut, eu nam clase gimnaziale, sau civile, eu am clase elementare am umblat la școală aice în comuna mea natală.”

JULA:

6. Mihail Mărcuș,

A fost avocat, s-a născut în anul 1876 la Jula. A terminat Facultatea de Drept din Budapesta. A fost ales și în Marele Sfat Național. În anul 1920 pleacă din Ungaria, după anul 1922, a fost prefectul județului Arad dar și directorul Băncii Naționale din Arad. A decedat la Timișoara, în anul 1949.

7. Teodor Suciu, proprietar

8. Teodor Silaghi, proprietar

Despre ei nu avem nici o informație.

9. Moise Gomboș, proprietar

S-a născut în anul 1866 la Jula. A fost agricultor, membru în consiliul parohial din Jula Mare. În anul 1920 pleacă din Jula, a decedat la Arad în anul 1943.

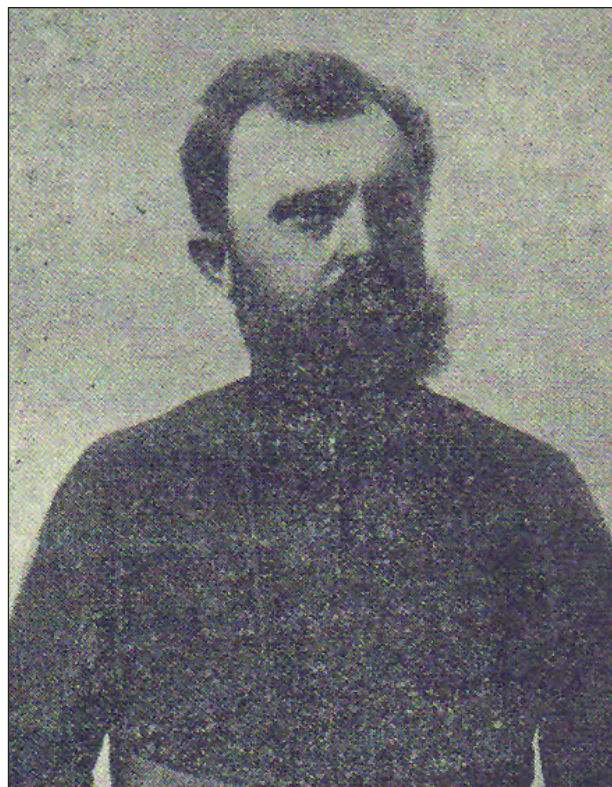
10. Petru Chereșlădan

S-a născut în anul 1884 la Jula. Petru Chereșlădan a absolvit patru clase primare. Se stabilește la Arad după 1920, unde a fost funcționar la primărie. A decedat la 1 iunie 1968 la Arad.

CHITIGHAZ:

11. preot ortodox Ioan Iosif Ardelean

Ioan Iosif Ardelean s-a născut la 4 ianuarie 1883 în Chitighaz, într-o familie, care a dat 7 generații de preoți ortodocși. Părinți iau fost, cum se știe, preotul Iosif Ardelean (autorul monografiei Chitighazului) și Maria, născută Iovănescu. Au fost în total patru frați. Școala primară a făcut-o în comuna natală iar liceul la Szarvas. Examenul de maturitate la luat la Budapesta, după care s-a înscris la Institutul Teologic din Arad. A terminat studiile în anul 1903 și s-a căsătorit cu Elena Mihulin, fiica preotului Augustin Mihulin din Sebiș, cu care a avut 3 copii. La scurtă vreme după căsătorie, Ioan Ardelean a fost hirotonit și numit preot la Ineu, însă, din motive pe care nu le cunoaștem, nu a rămas prea mult în această localitate preferând să se întoarcă în satul său natal, și să slujească alături de tatăl său ca preot la biserica ortodoxă de aici. În timpul primului război mondial, preotul Ioan Ardelean a activat pe diferite fronturi, în calitate de preot militar. Întors de pe front, participă ca delegat la Marea Adunare de la Alba Iulia, din 1 decembrie 1918, însă la întoarcere are surpriza să-și găsească familia arestată. Poate că și această persecuție a contribuit la decizia lui, din anul 1920, când a fost trasată definitiv frontiera româno-maghiară, de a se muta definitiv în România. Din familia Ardelean au venit în România ambii preoți, atât tatăl Iosif Ardelean, văduv, cât și fiul, Ioan Ardelean, cu soția și copiii săi. Potrivit informațiilor primite de la cercetătorii români din Ungaria, preotul Iosif I. Ardelean a slujit, până la moarte, la biserica ortodoxă română din Sâmbăteni, unde a fost și înmormântat. Ioan Ardelean a fost numit preot II la Parohia Micălaca Veche, a funcționat pe lângă p. Justin Dascăl, la Biserica „Sf. Mare Mucenic Gheorghe” din Micălaca Veche și ca preot militar al garnizoanei din cetatea Aradului. După moartea părintelui Justin Dascăl a rămas el preot paroh în Micălaca Veche până la sfârșitul vieții. Activitatea lui ca preot s-a manifestat în toate direcțiile. După cum notează pr. Gh. Căvășdan în monogra-

Ioan Iosif Ardelean

fia parohiei, „a fost un foarte bun păstor de suflete, veșnic cu vorbă bună și blândă, oricând gata a da un sfat bun”. A administrat cu multă pricepere averea parohiei și de numele lui se leagă o mulțime de lucrări înfăptuite în timpul păstoririi sale, în folosul bisericii și a credincioșilor din parohie. Dintre acestea menționăm construirea, în 1925, după ce ajunge paroh, a Casei de culturală a bisericii ortodoxe române din Micălaca Veche. În 1930, tot la inițiativa și sub directa coordonare a preotului paroh Ioan Ardelean s-au făcut reparații mari la exteriorul și în interiorul bisericii. Talentul său organizator s-a împletit în mod fericit cu gustul său artistic și cu anumite cunoștințe de pictură, care îl fac pe pr. Ioan Ardelean să picteze el însuși icoanele prăznicare ale bisericii și „Punerea în mormânt”, de la mormântul Domnului. În biroul său din casa parohială pr. Ioan Ardelean și-a petrecut multe ceasuri notând vreme de 20 de ani – asemenea tatălui său, autorul monografiei comunei Chitighaz – o cronică a evenimentelor mari și mici din viața bisericii și localității. Lucrarea de 17 file, caligrafiată frumos, se intitulează „Cronica parohiei Micălaca Veche”. Vreme de 15 ani a activat ca și consilier economic, episcopia Aradului, încă din 1920, a făcut parte, ca deputat, din primul parlament al României întregite. În perioada 1933–38 îl găsim din nou deputat.

Nu i-a uitat nici pe ceilalți români refugiați în 1920 din Ungaria, intervenind pentru colonizarea celor din Jula, Chitighaz și Cenadul-Unguresc pe moșia Utviniși și Iratoș.

Ioan Ardelean s-a stins din viață în 18 martie 1949 și a fost înmormântat în cimitirul din Micălaca

12. Valeriu Maghier

Valeriu Magher, născut în 28 mai 1890 la Holod, a terminat Preparandia din Oradea. A fost învățător în Chitighaz, iar după 1918 și-a continuat meseria de învățător la grupul de sălașe dintre Arad și Pecica. A decedat în 1975 la Lăzăreni (jud. Bihor)

13. Petru Sântău, economist

14. Vasile Gros, economist

Nu avem informații despre ei.

BĂTANIA

15. Mihai Nicoară, proprietar

S-a născut în anul 1866 la Bătania, și tot aici a și murit în anul 1947, face parte din acei puțini delegați care nu părăsesc Ungaria.

CENADUL-UNGURESC

16. Preot Romul Nestor

Romul Nestor s-a născut la 27 mai 1864, în comuna Bata, județul Caraș-Severin. Studiile elementare le-a făcut la Lipova, iar cele secundare la liceul din Arad și la liceul românesc din Brașov, unde și-a dat examenul de maturitate. Studiile teologice le-a făcut în Arad și Cernăuț. În anul școlar 1890/91 s-a angajat ca profesor suplinitor la Institutul teologic din Arad. A ocupat funcții didactice și administrativ-consistoriale până în 1896.

Între 1896–1920 este preot la *Cenadul-Unguresc*, unde a desfășurat o lăudabilă activitate pentru menținerea caracterului românesc al parohiei și al școlii confesionale. De asemenea, s-a ocupat – în calitate de catehet – de educația elevilor de origine română la gimnaziile din *Măcău* și *Seghedin*.

Un articol intitulat „Brav popor” al ziarului „Tribuna Aradului” din februarie 1896 oferă informații legate de instalarea preotului Romul Nestor în parohia sa din Cenadul Unguresc. Evenimentul este prezentat din perspectiva românismului, pentru care numirea aceasta a fost considerată providențială. Momentul festiv, programul desfășurat, modul de implicare a comunității românești

Preot Romul Nestor

din localitate, sunt descrise cu lux de amănunte: „Astăzi s'a făcut introducerea dlui profesor de teologie Romul Nestor în noua sa parohie din Cenad. Chipul strălucit, cum s'a întemplat acest act, e vrednic de pomenit, căci să nu uităm că e comuna unde înceată șirul Românilor, așa-zicând straja românismului înspre inima ungurimii. Icută între neamuri străine, această comună binecuvântată de Dumnezeu cu holde mănoase, a știut să-și păstreze simțul creștinesc și românesc, limba strămoșeseă, într'un chip pe care numai filosofia, ni-l poate explica. Când anume omul vede cu ochii primejdia peirei sale, poporul maghiarisării, atunci mai vîrtos își apără avutul seu sufletesc legea și limba, întocmai ca și avutul seu material, moșia. Aceasta explică, cred eu, și însuflețirea și hărnicia poporului din Cenad. Preotul Romul Nestor a sosit la gara din Apátfalva, însoțit de dl protopop Moise Crișan, de foștii sei colegi Vasile Mangra și Romul Ciorogariu și de corul foștilor sei elevi. La gară au fost întimpinați de o deputațiune în a cărei nume îl felicită țeranul Nicolae Jurjuț, cu 20 de călăreți sprinteni și 30 de căruțe în frunte cu căruța cu patru cai a bravului preșident al comitetului parochial Iosif Luțai; o bogăție de cai de rasă cum rar vezi într'un loc, se pun în mișcare sprintenă. La hotarul comunii îl întimpină altă deputație, în frunte cu țaranul Șteva Guleș, care earăși prin o vorbire predă pânea și sarea alesului poporului. În comună mic cu mare îmbrăcat serbătorește, în straie strămoșești, primește convoiul între urale și salve de treascuri. O adevărată intrare triumfală. Se începe serviciul divin. Cântă corul clericilor sub conducerea clericului Toader Lugojan. Protopopul

Moise Bocșan, sevrîșește actul de introducere și poporul erupe în strigăte »să trăească!« Urmează apoi cuvântarea noului preot, în decursul căreia se văd lacrimi de bucurie în ochii parochienilor. La masa comună, un formal banchet, au luat parte 80 de persoane, întreaga inteligență și fruntașii poporului. Șirul toastelor îi începe. Vrednicul protopop. Moise Bocșan, pentru Preasfinția Sa Dl Episcop diecesan Ioan Meșianu; urmează apoi dl Vasile Mangra, pentru dl Nestor; țeranul Nicolae Guleș, protopp. Moise Bocșan; Romul Ciorogariu, pentru popor; Romul Nestor, pentru oaspeți; și în final preotul sêrbesc din loc Milutin Petroviciu, pentru înfrățirea româno-serba.”

Preotul Romul Nestor este membru fondator al „Clubul National Comitatens din Arad”. Clubul comitatens arădean a fost creat la sfârșitul anului 1895. S-a urmărit ca acest organism să fie o formulă politică capabilă a promova interesele populației românești regăsite în perimetrul comitatului. În contextul interzicerii de către guvernul maghiar a funcționării P.N.R., clubul congregațional românesc era cadrul legal permis de autorități de unde putea începe o nouă etapă în activitatea partidului național. R. Nestor era membru în multe societăți culturale și economice. În 1897 s-a constituit *Nădlăcana*, societatea pe acțiuni. În consiliul acestei societăți se afla episcopul parohiei din Cenad Iosif Luțai, iar în comitetul de supraveghere a ocupat loc preotul Romul Nestor.

În revista *Transilvania* (1912, nr. 162) putem citi că preotul Romul Nestor și Vasile Lohan, profesor din Seghedin, au solicitat ajutorul ASTREI (societatea cea mai importantă din Transilvania) pentru înființarea unui cămin studentesc pentru studenții de etnie română din Seghedin.

Parohul din Cenad a fost membru și în comitetul de redacție al Revistei Teologice, organ pentru știință și viață bisericească, apărută în 1907, la Sibiu.

În 1920, asemenea celorlalți preoți și învățători români din Ungaria, Romul Nestor a trecut în România. Cu începerea anului de învățământ 1920/21 ocupase o catedră la Institutul teologic din Arad, în slujba căruia a rămas până la moartea sa, survenită în 1925.

BUDAPESTA:

17. Septimiu Popa, inginer

18. Ioan F. Negruți, inginer

19. George Popoviciu

A fost membru în Societatea „Petru Maior”

a studenților de etnie română din Budapesta. În 1918 era student la medicină.

20. Dumitru Antal

A fost membru în Societatea „Petru Maior” a studenților de etnie română din Budapesta.

21. Iuliu Mezei, Comisarul militar român din Budapesta, avocat de meserie

S-a născut la data de 23 martie 1881 la Turda. Educat într-o familie cu puternice tradiții românești nu a ezitat să se alăture total, de multe ori cu riscul propriei vieți, luptelor pentru drepturile românilor ardeleni de unire cu România. Încorporat în armata austro-ungară, în Primul Război Mondial, asistă la 18 octombrie 1918 în parlamentul de la Budapesta, la istoricul discurs al lui Alexandru Vaida Voivod prin care s-a proclamat libertatea națională a Românilor din Ardeal și Banat.

S-a alăturat, chiar de la înființare, Consiliului Național Român din Budapesta, la 10 noiembrie 1918. A participat ca delegat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, unde a fost ales membru al Marelui Sfat Național Român la 1 Decembrie 1918.

În 25 noiembrie 1918 a cerut ministrului Garami Ernő să ordone căilor ferate maghiare să pună la dispoziția românilor, începând cu 29 noiembrie 1918 și până la 2 decembrie 1918 inclusiv, trenurile speciale gratuite pentru cei care vor să participe la Marea Adunare Națională de la 1 Decembrie 1918 din Alba Iulia, cât și pentru transportarea lor la domiciliu, după adunare.

Pe 11 decembrie 1918 a fost numit Consilier de Legație la Budapesta unde a funcționat pe durata existenței Republicii Poporale Maghiare și apoi a Republicii Sovietice Maghiare condusă de Béla Kun. Una din cele mai importante acțiuni la care a participat a fost cea a repatrierii, la schimb, a membrilor Coloniei Române din Budapesta și a sașilor, cu membrii familiilor funcționarilor maghiari din Sibiu. Printre familiile salvate de la moarte iminentă din mâna bolșevicilor unguri, a fost și familia lui Iuliu Maniu, președintele Consiliului Dirigent Român din Sibiu.

22. Sabin Manuilă

Sabin Manuilă (1894–1964) a fost un important demograf și statistician român, absolvent al Facultății de Medicină din Budapesta și doctor în științe medicale. Din 1938 devine

membru corespondent al Academiei Române, la recomandarea lui Dimitrie Gusti care l-a caracterizat ca fiind „Organizatorul statisticii științifice în România”.

În anul 1930 este numit director al Recensământului General al Populației României, iar în 1936 Șef al Secției de Statistică a Institutului Social Român. În 1937 a sprijinit inițiativa lui Leonida Colescu pentru înființarea Societății Române de Statistică și a fost primul secretar general al acestei societăți având în cadrul acesteia o activitate intensă în domeniul medicinei, antropologiei, epidemiologiei, biometriei, sociologiei, demografiei și statisticii.

Între 1934 și 1947 a fost conducător al Institutului Central de Statistică acordând o atenție deosebită dotării instituției cu tehnică modernă de calcul. În anul 1941 a organizat și condus Recensământul General din 1941, luând parte la recensământ în nordul Bucovinei și ținutul Herței.

A fost membru și a ocupat funcții în mai multe organizații și instituții de talie națională și internațională cum ar fi: Academia de Medicină din România, Academia de Știință, Comisia pentru Populație a Ligii Națiunilor, Institutul Internațional de Statistică, Organizația Mondială a Sănătății de la Haga și Uniunea Internațională pentru Studiul Populației de la Berlin. A scris numeroase lucrări de demografie și statistică iar în studiul etnografic privind „Populația României” din 1940 a prezentat pentru prima oară situația grupurilor etnice amplasate la interfeșa graniței României cu țările vecine și anume continuitatea lor directă peste graniță. Analizând dimensiunea, structura și repartizarea etnică a populației naționale privite din perspectiva grupurilor etnice române și din țările vecine, a stabilit granițele României întregite după primul război mondial.

23. Eugen Savu

A fost membru în asociația „Tinerimea Universitară Română din Budapesta”, în anul 1918 era student la Medicină.

24. **Andrei Crăciun**, student la Universitatea de Tehnologie și Economie din Budapesta

25. **Iosif Lobonțiu**, student la Universitatea de Tehnologie și Economie din Budapesta

26. Alexandru Vaida Voevod

S-a născut la data de 27 februarie la Bobâlna

(jud. Cluj) într-o familie românească veche și bogată care se înrudea cu mari personalități politice și bisericești din trecutul Transilvaniei, cu episcopul Ioan Bob și cu Ioan Lemeny urmașul acestuia, iar bunicul său era Alexandru Bohățel, participant la revoluția din 1848, luptându-se pentru drepturile românilor.

Școala primară a urmat-o la Cluj, iar liceul la Bistrița și Brașov unde s-a format intelectual într-un mediu german, fapt care i-a permis înscrierea la Facultatea de Medicină din cadrul Universității din Viena. A participat la mai multe mișcări naționale, despre care s-au scris studii vaste, scoțând în evidență contribuția lui la Marea Unire.

Eu aș dor să prezint în câteva rânduri activitatea lui în calitate de deputat al românilor în Parlamentul din Budapesta.

În anu 1907 Contele Apponyi, ministrul Instrucției Publice în guvernul maghiar, dă un pachet de legi ale educației al căror efect, în spațiul ardelean, ar fi fost o maghiarizare a claselor primare. Tânărul deputat Alexandru Vaida Voevod, ales în Cameră numai cu un an înainte, s-a ridicat împotriva actului lui Apponyi, pe care l-a „combătut nu numai din punctul de vedere național, ci și democratic și social, fiindcă ele nu urmăreau ridicarea nivelului cultural, ci frustrarea cetățenilor nemaghiari de posibilitatea de a putea prin ridicarea lor culturală, să poată beneficia în concurența liberă pentru existență, de aceeași posibilitate ca fiii claselor privilegiate orășenești”, așa cum nota Vaida Voevod în „Memorii”. Până în 1918, cât a fost membru al legislativului de la Budapesta, în grupul român, Vaida Voevod s-a opus tuturor inițiativelor care lezau interesele transilvănenilor și a militat pentru o democratizare a politicii imperiului. De pildă, în acest context, a militat pentru adoptarea unei legi electorale de care să beneficieze și cetățenii „desmoșteniți și scoși din cadrele constituționale ale vieții statale”, precum și femeile.

Postura sa în parlamentul maghiar i-a facilitat un rol însemnat în timpul mișcărilor naționale din anul 1918. De pildă, pe 18 octombrie 1918, când Comitetul Executiv al PNR, reunit la Oradea, a hotărât ca națiunea română din Austro-Ungaria să-și aleagă „așezarea ei printre națiunile libere”, Alexandru Vaida Voevod a fost cel desemnat să citească această rezoluție în parlament. Este ușor de imaginat care trebuie să fi fost atmosfera în sală în momentul citirii unui text cu un asemenea conținut și cât curaj și spirit de

Alexandru Vaida-Voevod

sacrificiu trebuie să fi avut autorul unui asemenea gest. Pentru că una e să militezi pentru unirea Transilvaniei cu România la București și cu totul alta să o anunți în Parlamentul de la Budapesta. Iată cum își aduce el aminte de acest moment: datorită metodelor puse în practică de contele Ștefan Tisza, reduși la 3 deputați români, iar slovacii la unul singur, sârbii și socialiștii neavând nici un singur reprezentant, mi-a revenit mie sarcina onorifică a datoriei de a expune în plenul ședinței Camerei, hotărârea partidului național român, în cadrul unuia discurs, că refuzăm

de a recunoaște dreptul organelor oficiale ale Ungariei și ale Monarhiei Habsburgice, de a reprezenta, la conferința de pace, interesele popoarelor aceluia stat”

Alexandru Vaida-Voevod a fost primul președinte al Camerei Deputaților și primul premier al României unite. Momentul culminant al carierei sale politice s-a derulat însă la Conferința de Pace de la Versailles când, după plecarea a lui Ionel Brătianu, a devenit conducătorul delegației române și a obținut recunoașterea României unite de către marile puteri. În perioada interbelică Alexandru Vaida-Voevod a fost de trei ori premier și ministru în mai multe cabinete. Întâmplarea a făcut ca tocmai el, omul care a anunțat ruperea Ardealului de Ungaria, primul premier al României Mari să voteze în Consiliul de Coroană, convocat de Regele Carol al II-lea în noaptea de 29 spre 30 august 1940, în calitate de „consilier regal”, pentru acceptarea Diktatului de la Viena. Era un moment tragic, neașteptat pentru personalitatea sa. Vaida a căutat să-și justifice votul său din Consiliul de Coroană ca pe un act de »supunere în fața forței«. Alături de alți politicieni ai vremii scria: »Dacă nu primim propunerea de a cere și a accepta arbitrajul, ne expunem ca țara să fie invadată și sfâșiată până la încheierea păcii«. A murit în anul 1950, sărac lipit (un inventar al bunurilor făcut de poliția comunistă consemna drept singur obiect de valoare, un vechi aparat de radio), măcinat de boli, dar, totuși, în patul său și nu în temnițele comuniste precum atâția camarazi de-ai săi din vremea înfăptuirii României Mari.

Bibliografie utilizată:

- <https://radioromaniacultural.ro/documentar-98-de-ani-de-la-unirea-transilvaniei-banatului-crisanei-si-maramuresului-cu-romania/>
- <https://www1.agerpres.ro/unire-95/2013/03/26/1918-marea-unire-cronologie-13-09-16>
- https://ro.wikipedia.org/wiki/Lista_delega%C8%9Bilor_la_Marea_Adunare_Na%C8%9Bional%C4%83_de_la_Alba_Iulia
- <https://www.timpul.md/articol/1-decembrie-1918--alba-iulia--95-de-ani-de-la-marea-unire-%28documentar%29-52023.html>
- <http://www.romanintezet.hu/index.php/hu/kiadvanyok/2011/11-simpozion/51-simpozion-2011> (Elena Rodica Colta: Ioan I. Ardelean (1883–1949), un prestigios urmaș al preotului Iosif Ioan Ardelean din Chitighaz)
- <http://www.romanintezet.hu/index.php/hu/kiadvanyok/2014/11-simpozion/117-simpozion-2014> (Elena Rodica Colta Prezența societății românești în viața publică și culturală a vremii, reflectată în presa arădeană de la sfârșitul secolului al XIX-lea)
- http://www.dacoromania-alba.ro/nr56/cerem_iuliu_mezei_campeanu.htm
- <https://www.clujst.ro/istorie-avocatii-clujeni-delegati-la-marea-adunare-nationala-din-1918-de-la-alba-iulia/>
- http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Alexandru_Vaida-Voevod
- <http://itthon.transindex.ro/?cikk=15626>
- <http://centenarulromaniei.ro/membrii-marelui-sfat-national-roman-alesi-in-1-decembrie-1918-la-alba-iulia/>
- Istoria Bisericii Ortodoxe Române, autor pr. Vicar Teodor Misarăș

Tiberiu Boca

Pelerinaj în Țara Sfântă

În Țara Sfântă anual sosesc cam trei milioane de pelerini, pentru a vedea măcar odată în viață, locurile sfinte unde a pășit Mântuitorul nostru, Isus Cristos. Se spune că primii pelerini în Țara Sfântă au fost cei trei magi de la răsărit, care L-au căutat pe Mesia. Pelerinii zilelor noastre ajung pe aceste meleaguri să descopere cu ochii lor locuri, despre care până atunci numai au auzit. În noiembrie 2017, un grup de pelerini din Ungaria și România, conduși de Preasfințitul Siluan, episcopul românilor ortodocși din Ungaria, a vizitat locurile sfinte, călcând pe urmele lui Isus.

Pelerinajul a început la Tel-Aviv, un important centru administrativ și comercial. Când am ajuns în Israel, ploua, ceea ce era o mare bucurie pentru cei din loc. Nu mai plouase din luna mai, pentru că aici în timpul verii precipitațiile sunt aproape inexistente. Grupul nostru de pelerini s-a îndreptat spre nordul țării, în Galileea pentru a vedea mai întâi locurile unde a trăit Isus, locurile unde a făcut cele mai multe minuni. Abia acum ne obișnuim cu un peisaj diferit de cel cu care suntem familiarizați, știind că acest loc pustiu

a fost martorul multor evenimente care au schimbat destinul omenirii. Ne îndreptăm spre localitatea în care Cristos a săvârșit cea dintâi minune, spre Cana Galileii. În vremea Mântuitorului acesta era un oraș neînsemnat. Mântuitorul ajunge aici la o nuntă care la evrei dura șapte zile. Tinerii căsătoriți proveneau din familii sărace, iar în timpul nunții vinul se termină. Văzând acest lucru, Sfânta Maria îi cere ajutorul Fiului său, iar Cristos le poruncește slujitorilor să umple cu apă cele șase vase de piatră, iar nașul rămâne nedumerit când gustă din apa schimbată în vin. În biserica ortodoxă din Cana Galileii se păstrează și astăzi două, din cele șase vase din piatră, protejate bine de pereți din sticlă.

De la Cana Galileii ne îndreptăm spre Nazaret, aflat la doar câțiva kilometri. Din evanghelia după Luca aflăm că Arhanghelul Gavril îi vestește aici Sfintei Fecioara Maria, o tânără care trăia în Nazaret, că va naște pe Fiul lui Dumnezeu. Astăzi, în oraș populația arabă este majoritară. Conform tradiției Biserica Sfântul Arhanghel Gavriil este construită aproape de izvorul unde a avut loc Buna Vestire. Ne-am luat și noi apă din izvorul care curge sub icoana Bunei Vestiri,

Jordan

Iordan

aflat în grotă lăcașului sfânt, apă despre care se presupune că ar avea o putere deosebită. Pictura bisericii a fost realizată de trei frați români Mihai, Gavril și Nicolae Moroșanu, în anul 1978. Biserica a fost construită mult mai devereme, în 1750, ea adăpostind acel izvor făcător de minuni.

Se lăsase seara când am ajuns la Biserica Catolică Buna Vestire din Nazaret. În incinta ei se află rămășițele presupusei case a Sfintei

Familiei și al atelierului de tâmplărie al lui Iosif. A fost ultimul loc unde pelerinii noștri s-au închinat înainte de a ajunge în Tiberias, orașul în care Cristos a petrecut multă vreme.

În dimineața celei de-a doua zile, ne îndreptăm spre Muntele Tabor, situat la 10 kilometri de Nazaret, un munte nu foarte înalt, unde am urcat cu microbuze. În tradiția creștină, muntele Tabor este legat de locul Schimbării la Față a Domnului. Am intrat în

Bethlem

Biserica din Nazareth

biserica mănăstirii ortodoxe de pe muntele Tabor. Aceasta a fost construită în anul 1859, de Cuviosul Irinarh Roseti. Arhimandritul însă n-a reușit să termine această lucrare sfântă, mutându-se la cele veșnice în 1863, fiind înmormântat în biserica începută de el, care așa cum vedeți este în lucru și astăzi. În biserică se află și icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului, despre care tradiția spune că a ajuns aici în mod minunat, de la Muntele

Athos. Pelerinii noștri s-au închinat la icoana găsită într-o sticlă de un arab din Nazaret, în apa Mării Mediterane.

Începutul propovăduirii Mântuitorului este profund marcat de o cuvântare deosebită, pe care El o rostește în Galileea pe înălțimea unui munte, care mai târziu s-a numit Muntele Ferișilor. Muntele se afla deasupra orașului Tabgha, la 175 metri deasupra Mării Galileii, dar la 35 metri sub nivelul Mării

Ierusalim

Marea Galiei

Mediterane. Predica de pe Muntele Fericirilor a lui Cristos are ca temă criteriile dobândirii Împărăției Cerurilor, și are 8 versete, fiecare începând cu „Ferițiți sunt...”. În acest loc se află o biserică catolică franciscană, și o frumoasă grădină, de parcă omul crede că a ajuns în Rai.

Pe malul vestic al Mării Galileei se află „Biserica Înmulțirii Pâinilor și a Peștilor”. Biserica cinstește locul în care Hristos, din

iubire pentru poporul care L-a urmat, a înmulțit cele cinci pâini și doi pești, săturând 5.000 de oameni.

Potrivit Bibliei, Marea Galileii este locul în care Iisus le-a cerut câtorva dintre apostoli să devină „pescari de oameni”. În momentul în care apostolii au dorit să traverseze această mare, pentru a ajunge la Capernaum, s-a iscat o furtună. Atunci, Iisus a sosit la ei mergând pe apă și a potolit valurile. Nu demult pe fun-

Grădina Getsimani

Via Dolorosa

dul acestei mări au fost descoperite rămășițele unei bărci, care potrivit specialiștilor este chiar barca cu care apostolii și Iisus ar fi traversat aceste ape. Am urcat și noi într-o barcă și am stat cam 45 de minute pe lacul cu apă dulce, unde Isus a pășit ca pe uscat. Aflat la cel mai jos nivel de pe Pământ, Marea Galileii acoperă o suprafață de circa 160 de kilometri pătrați, aflându-se la mai mult de 200 de metri sub nivelul mării. Astăzi asigură cam 25 la

sută din apa potabilă, necesară Israelului.

Cu această excursie ne-am luat rămas bun de la locurile unde Isus a trăit și a săvârșit minuni, și ne-am îndreptat spre locurile unde s-a născut și a pătimit.

Locul nașterii lui Isus, astăzi se află într-o zonă dominată de musulmani. Bethleemul se află la zece kilometri buni de Ierusalim, dar până a ajunge acolo este nevoie să traversăm gardul care desparte Statul Israel de

Golgota

Locul Nașterii

Autoritatea Națională Palestiniană. Ajungem în Ierusalim, un oraș considerat sfânt pentru credințele iudaică, creștină și musulmană. În orașul populat de apr. un milion de oameni se află principalele instituții politice, administrative și juridice ale statului evreiesc, iar nu cu multă vreme după vizita noastră, președintele Statelor Unite a recunoscut Ierusalimul, împărțit astăzi între evrei și musulmani, drept capitala Statului Israel, ceea ce a

provocat o stare de tensiune în Țara Sfântă. Noi ne îndreptăm spre cetatea veche a Ierusalimului, locul unde Isus a fost condamnat și răstignit.

Via Dolorosa se strecoară printre străduțele aglomerate și răsucite ale Ierusalimului. Potrivit tradiției creștine, aceasta este calea pe care Mântuitorul a fost dus pentru a fi răstignit. Drumul Crucii păstrează încă pietrele călcate, cu inimă îndurerată, de Isus. Am parcurs și

Unul din vasele de piatră în care Isus a trasformat vin

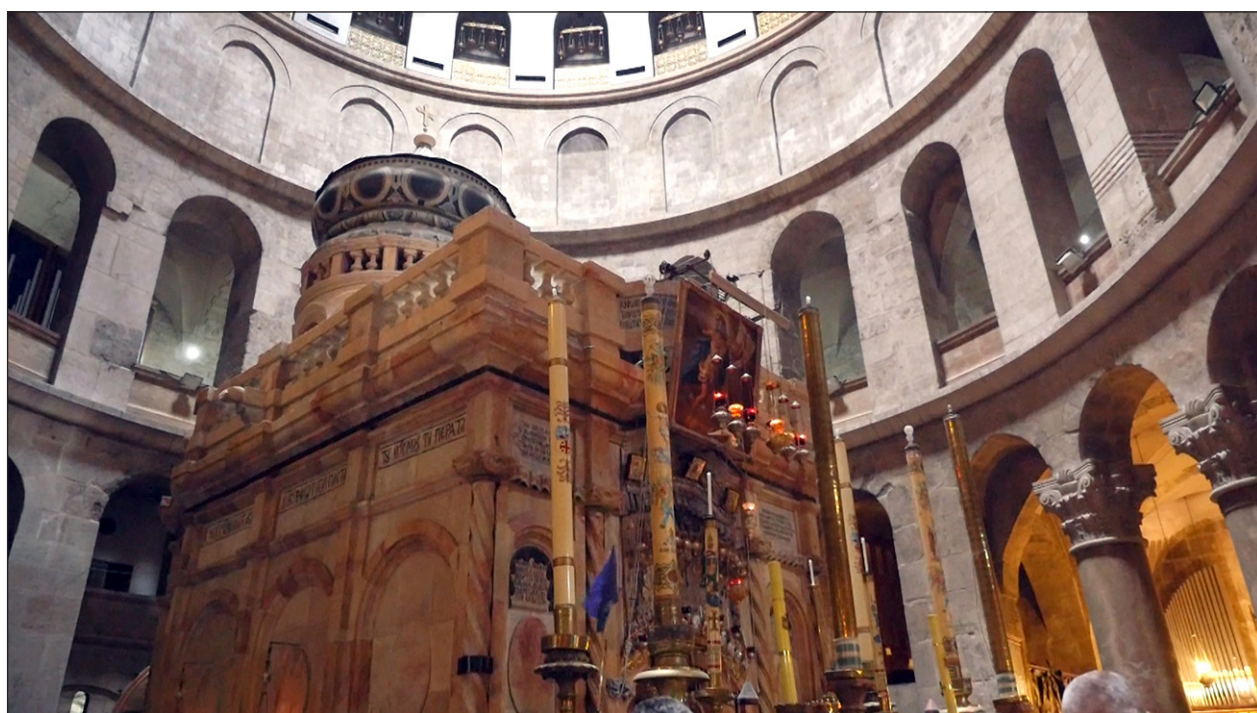

Sfântul Mormânt

noi acest drum al durerii lui Cristos, oprindu-ne în cele 14 locuri, unde s-a oprit și Isus, în drumul Său spre Cruce. Opririle Lui sunt marcate pe pereții clădirilor vechi. În cel de-al șaptelea loc, sub povara crucii, Isus a căzut. Conform tradiției aici s-a sprijinit de perețele zidului. În vremea lui Isus din acest loc, drumul Domnului spre Golgota a continuat în afara zidurilor cetății de atunci.

Biserica Sfântului Mormânt adăpostește

Golgota, locul unde a fost răstignit Isus, și Mormântul Domnului. Intrând în biserica vizitată de mii de pelerini, în dreapta se înalță o stâncă încadrată astăzi într-un paraclis mai spațios cu două altare. Acest paraclis este zidit pe piatra Muntelui Golgota, pe locul în care a fost înălțată Crucea, pe care a fost răstignit Isus Hristos. În dreapta Crucii se află primul altar și marchează locul în care Isus a fost dezbrăcat de hainele Sale și bătut

Sfântul Mormânt

Teofil III

în cuie pe lemnul crucii. În mijlocul altarului principal numit Sfânta Golgota, este fixată în crăpătura stâncii o cruce care ne amintește de răstignirea Domnului.

Mai jos, de fapt la intrarea în biserică dăm de Piatra Ungerii, o lespede din piatră care protejează locul în care Iosif din Arimateea și Nicodim, au așezat trupul Domnului după ce l-au coborât de pe cruce. Aici l-au înfășurat în giulgiu înainte de a fi înmormântat.

Sfântul Mormânt se află în partea de vest a bisericii, în mijlocul unui spațiu rotund de mari dimensiuni, acoperit cu o cupolă uriașă. Sub centrul acestei cupole se află de fapt camera, sau tezaurul împărătesc și aici este marcat locul exact al Sfântului Mormânt, din care a înviat Hristos. Este locul nașterii credinței creștine. Pelerinii stau la rând pentru a intra și a sta câteva secunde la mormântul din care Isus a înviat.

După vizitarea Sfântului Mormânt, Preasfințitul Părinte Siluan al Ungariei, împreună cu un grup de preoți din Ungaria, au fost primiți la Palatul Patriarhal de Preafericitul Părinte Teofil al III-lea, patriarhul grec al Ierusalimului. Preafericirea Sa a vorbit despre importanța pelerinajului și despre rolul indiscutabil al Bisericii Ortodoxe în păstrarea identității de credință și neam, în ocrotirea de ispitele vremurilor a propriilor ei credincioși.

Preafericitul Părinte Teofil al III-lea, patriarhul Ierusalimului, este cel care în pragul sărbătorilor de Paști oferă Lumina Sfântă

miilor de pelerini prezenți la mormântul Domnului. Iată cum se petrece minunea coborârii Focului Sfânt: sâmbătă dimineața, înainte de slujba Învierii, are loc o verificare minuțioasă a Mormântului. La această verificare participă reprezentanți ai tuturor cultelor creștine prezente la Ierusalim, precum și reprezentanți ai autorităților statului Israel. Scopul este acela de a verifica să nu existe nici o sursă de foc în Sfântul Mormânt. Acesta este sigilat apoi, cu un sigiliu din ceară.

Slujba Sfintei Lumini are loc la ora 12:00 și are trei părți: Litia, intrarea patriarhului grec în Sfântul Mormânt și rugăciunile patriarhului pentru venirea Sfintei Lumini.

La amiază, patriarhul ortodox al Ierusalimului, care în prezent este PF părinte Teofil al III-lea, însoțit de episcopi, preoți și diaconi și de patriarhul armean, intră în Biserica Sfântului Mormânt, în bătaia clopotelor. După Litie, Sfântul Mormânt este desigilat iar patriarhul se dezbracă de veșmintele patriarhale. El rămâne în haina albă de preot și este percheziționat în fața tuturor, de guvernatorul Ierusalimului și de șeful poliției, pentru ca toată lumea să vadă că nu are nimic, cu care ar putea aprinde foc.

După aceea, patriarhul ia făcliile stinse și intră în Sfântul Mormânt, împreună cu paznicul armean. Toate candelile sunt stinse și nu e nimic aprins în Sfânta Biserică sau în Sfântul Mormânt.

În interiorul Sfântului Mormânt, patriarhul

Întâlnire Teofil III

cade în genunchi și rostește rugăciunile prin care îl roagă pe Mântuitorul Iisus Hristos să trimită Sfânta Lumină pentru popor. Apoi, într-o liniște absolută, în timp ce patriarhul se roagă, se aude un vuiet și apar de peste tot aproape simultan, sclipiri alb-albastrii, ca și cum milioane de aparate foto ar clipi în același timp, așa cum mărturisesc cei care au fost martori la acest eveniment. Sfânta Lumină aprinde deodată făcliile pe care le ține patriarhul. Mulțimea izbucnește în urale și în lacrimi de bucurie.

Patriarhul iese din Sfântul Mormânt și dă Lumina poporului.

Numai patriarhul ortodox are puterea să slujească la această slujbă. Au fost încercări din partea altor religii să realizeze această minune, însă nu au reușit.

Musulmanii, care nu cred în jertfa și învierea lui Hristos, au încercat în mai multe rânduri să pună piedici în calea minunii. Istoricul musulman Al Biruni scrie: „Un guvernator musulman a înlocuit fitilul lumânărilor cu sârmă din aramă, ca lumânările să nu se poată aprinde. Când a venit însă focul, arama s-a aprins.”

Sfânta Lumină ne amintește într-un mod miraculos de învierea lui Hristos. Este o minune trimisă de Dumnezeu de-a lungul veacurilor din însăși Lumina Lumii, care este Hristos. Știința nu poate explica această minune și, în semn de respect, nici nu a încercat să o facă.

Ca la orice altă minune, sunt mulți care nu cred în ea și susțin că aceasta ar fi de fapt o înșelătorie pusă la cale de ortodocși. Ei cred că patriarhul are cu el o brichetă, atunci când intră în Sfântul Mormânt. Chibriturile și brichetele sunt invenții relativ recente. Acum o sută de ani, să aprinzi un foc dura mult mai mult decât cele câteva minute pe care patriarhul le petrece, și le petrece și astăzi în interiorul Sfântului Mormânt. Alții spun că există o candelă deja aprinsă înăuntru, de la care el aprinde lumânările, dar autoritățile locale, – evrei, deci necreștini –, verifică și arată că nu există nici o sursă de lumină în Sfântul Mormânt.

După ce în după amiaza zilei de sâmbătă mare Lumina Sfântă pogoară la Mormântul de la Ierusalim al lui Isus, ea va fi dusă cu avioane speciale în toate părțile. Astfel, Lumina Sfântă ajunge și la Patriarhia Română din Capitala României, pentru a o împărți apoi credincioșilor ortodocși sâmbătă noaptea, la Slujba de Înviere.

Ne întoarcem la Bethleem, în locul unde s-a născut Isus Cristos. Așa cum spuneam orașul de aproximativ 30 de mii de locuitori este dominat astăzi de musulmani. Grupul nostru de pelerini a ajuns în Basilica Nașterii, loc foarte vizitat de turiștii din întreaga lume. Noi am fost ultimii care am mai intrat în biserică, dar am stat două ore până am ajuns la locul Nașterii, aflat sub altarul bisericii.

Aceasta este opera Elenei, mama împăratului Constantin cel Mare, care ajungând în acest loc în anul 326, a poruncit să se zidească o biserică cu altarul deasupra peșterii unde S-a născut Pruncul Sfânt. Locul unde El a venit pe lume este marcat de o stea din argint realizată în anul 1717. Mulți pelerini s-au emoționat până la lacrimi, atunci când au pus mâna pe locul presupus al ieslei din Bethleem.

Ne continuăm drumul spre estul Israelului, la granița cu Iordania, la râul Iordan. În apele lui a fost botezat Cristos, de către Ioan Botezătorul. Până ajungem acolo, trecem pe lângă o zonă părăsită și considerată periculoasă. Este o zonă militară minată, închisă de multe decenii. În spatele sârmei ghimpată se află și un schit românesc, părăsit și ruinat. Istoria Schitului românesc de la Iordan începe o dată cu hotărârea Guvernului Palestinian, la începutul anului 1931, de a împărți câte 10.000 mp din terenul de pe malul drept al râului Iordan, pentru a le oferi unor comunități religioase care, în cel mult doi ani, ar construi acolo o mănăstire, ori un așezământ religios. Ieromonahul Gherasim Luca, în calitate de delegat al Patriarhiei Române în Palestina, depune o cerere în acest sens, în numele comunității românești. În 1935, se pune piatra de temelie a bisericii de la Iordan. În iunie 1967 a izbucnit conflictul armat dintre Israel și alianța formată din statele arabe Egipt, Iordania și Siria. În urma conflictului, biserica românească de la Iordan ajunge pe teritoriul statului Israel, linia de demarcație a frontierei dintre Iordania și Israel aflându-se la o distanță de circa 500 metri de așezământul românesc. Viețuitorii părăsesc locul, Juvenalie Străinu fiind singurul călugăr care rămâne în pustia Iordanului. În 1970, fiind surprins în mijlocul unui schimb de focuri între cele două tabere rivale, a fost împușcat. După acest tragic moment, accesul persoanelor în zonă este interzis, așezământul rămânând definitiv închis și părăsit, la fel ca celelalte mănăstiri din această zonă cu teren minat.

Cu grupul nostru de pelerini ne-am îndreptat spre Iordan. În frunte cu Preasfințitul Siluan, pelerinii noștri au participat la o scurtă slujbă, la altarul de vară amenajat aproape de râu. Botezul înseamnă „a scufunda” ceva în întregime. Ritualul creștin de botezare în apă merge înapoi în timp până la Sfântul Ioan Botezătorul, despre care Sfânta Scriptură spune că îi boteza pe mulți, inclusiv pe Iisus.

După botezul Său, Cristos poruncește ucenicilor săi „Drept aceea mergând, învățați toate neamurile botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh”, așa cum citim la Matei 28,19. Nu se cunoaște locul exact al botezului lui Cristos, dar se presupune că el a avut loc în Iordan la gura de vărsare a râului în Marea Moartă, undeva de acest loc, aflat astăzi sub autoritate israeliană. Unii dintre pelerini au luat doar o palmă din apa râului, alții s-au scufundat, simbolic întărindu-și astfel botezul.

Spre seară ne-am oprit la Marea Moartă, situată la 400 de metri sub nivelul mării. Marea Moartă are un nivel al salinității de 33,7%, asta înseamnă că este de cam nouă ori mai sărată decât oceanele. În apa acestei mări este imposibil să te îneci, apa ținându-te la suprafață din cauza salinității ridicate. Unii dintre noi au încercat să înoate, fără niciun succes. De ce se numește Marea Moartă? Fiindcă salinitatea ridicată împiedică traiul oricăror viețuitoare și plante de mare.

Numit și cetatea palmierilor din cauza întinselor plantații cu acest arbore tropical, Ierihonul este situat în Valea Iordanului, în estul Israelului, aproape de granița cu Iordania, cam la aproximativ 8 km de Marea Moartă. Este una dintre primele așezări umane din Orientul Mijlociu, și se spune că din întreaga Lume. Pe parcursul secolelor, orașul a fost rezidit de mai multe ori, în locuri diferite, după asediile care s-au abătut asupra lui, după cutremurele de pământ și alte catastrofe.

Ierihonul este amintit frecvent și în Noul Testament. Aici s-a petrecut și minunea vindicării celor doi orbi, așa cum citim la Matei și la Marcu.

La Ierihon se află și un așezământ românesc, fiind o construcție recentă, care se adaugă celorlalte două lăcașuri românești aflate în pământul Țării Sfinte: Așezământul românesc de la Ierusalim și Schitul „Sfântul Ioan Botezătorul” de la Iordan.

Încă din 1994, Reprezentanța Patriarhiei Române la Sfintele Locuri a făcut demersuri, pentru întemeierea unui așezământ românesc la Ierihon, necesar pentru satisfacerea nevoilor spirituale și de cazare tot mai mari din ultima perioadă. Lucrările de construcție au început în iunie 1999. În ianuarie 2000, s-a pus piatra de temelie la casa de pelerini.

Cu ocazia pelerinajului din noiembrie 2017, condus de Preasfințitul Siluan, episcopul românilor ortodocși din Ungaria, grupul de

credincioși a ajuns și în acest loc îndepărtat din Țara Sfântă. În ultima zi a pelerinajului, preoți ortodocși români din Ungaria și România au slujit la altarul bisericii așezământului românesc din Ierihon.

Ne apropiem de sfârșitul celor cinci zile ale pelerinajului nostru și ne întoarcem la Ierusalim, pentru a vizita două locuri legate de ultimele zile ale Mântuitorului pe care le-a petrecut pe Pământ. Cine n-a auzit de Grădina Ghetsimani, de care este strâns legat începutul pătimirilor Domnului. Aici se retrăgea Isus pentru rugăciune, cu ucenicii săi. „Ședeți aici, până ce Mă voi duce acolo și Mă voi ruga”, citim la Matei. Nu știm cu siguranță dacă bătrânii măslini din grădina actuală, L-au adăpostit și pe Isus, dar s-a demonstrat științific că aceștia sunt cei mai vechi copaci din lume, și că grădina este locul la care se face referire în evanghelii.

Nu departe de aici se află Muntele Măslinilor, locul unde Mântuitorul a venit des, de

la intrarea Sa în Ierusalim, până la înălțarea Sa la cer. Panorama de pe muntele Măslinilor asupra Ierusalimului este minunată. Muntele Măslinilor este locul din care Isus s-a înălțat la Cer. Emoționați de atmosfera locului, ne-am închinat și noi în locul, unde Isus a atins ultima dată pământul.

La câțiva pași de Grădina Ghetsimani, ajungem în biserica de pe Mormântul Maicii Domnului. În interiorul său, sunt prinse sute de candelă. Mormântul de piatră al Măicuței Domnului este între naos și altar. În spatele Mormântului Maicii Domnului se află icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului. A fost ultimul loc de pelerinaj pe care la văzut în Țara Sfântă.

Ne-am convins de multe lucruri despre care auzisem de atâtea ori până atunci și am atins cu mână noastră obiecte sfinte. Cu toate aceste experiențe credința trebuie să fie mai mult decât atât. Credința este un dar Dumnezeuiesc, prin care omul trăiește așa cum a poruncit El.

Ierihon

Edda Illyés

*De cinci ani nu mai e printre noi***LUCIA BORZA**

...Era în toamna anului 1970, când la școala din Micherechi zile în șir tema centrală din sala profesorilor era: vine Doamna, vine doamna Borza! Tare eram curioasă, cine-o fi doamna din Budapesta, o profesoară de română originară din Chitighaz, care pe atunci era redactor responsabil pentru manualele românești la Editura Didactică din Budapesta. Dar mai știam despre Lucia Borza, că era autoarea unuia dintre cele mai cunoscute manuale de limbă română pentru străini: *Să învățăm limba română fără profesor*. Probabil că azi nu mulți își mai amintesc de acest manual de căpătâi.

...De fapt, calea didactică o începuse la Giula. După terminarea studiilor filologice la Budapesta, Lucia Borza fusese profesoară de română la nou înființatul liceu românesc din Giula. De acolo i-a pornit calea spre Budapesta.

...Încă în tren am văzut-o pe Doamna: în taior elegant și bluză de mătăasă, cu părul ondulat într-o coafură decentă. Puțin emoționată m-am prezentat timid. De atunci a început dialogul nostru și – o pot spune cert – prietenia de-o viață. Și asta în ciuda

faptului că după această întâlnire incidentală nu ne-am mai văzut cu anii. Fiindcă de pe atunci a început corespondența noastră mai întâi incidentală, apoi frecventă. Ca lector al săptămânalului românesc din Giula, deseori i-am cerut sfatul: stilistic și în privința limbii câte-unui autor eram deseori curioasă, ce părere avea. Iar între timp i-am cunoscut bucuriile și necazurile. Mai ales din cele din urmă, fiindcă avusese chiar destule de suferit. Editura Didactică nu a apreciat-o niciodată în mod convenit iar până la urmă chiar a ignorat-o. Între timp a decedat mama mult iubită și la un moment dat se părea că nimeni n-ar mai avea nevoie de dânsa și de temeinicul bagaj de cunoștințe ale dânssei. Și atunci, într-un ceas bun de pe la sfârșitul anilor șaptezeci, Alexandru Hoțopan, redactorul șef al *Foii noastre* – de pe atunci – i-a propus să colaboreze cu colectivul redacțional din Giula. Spre bucuria generală, Doamna Lucia Borza a acceptat cu bucurie colaborarea – care a ținut un deceniu.

...Dar atunci, prin anii optzeci, am reîntâlnit o altă Lucia Borza, cu părul încărunțit, cu pas energic, în ținută sportivă, cu pantaloni albi și mocasini, dar la fel, ca pe vremuri, cu bluze impecabil călțate, iar în timpul iernii, cu pulovere norvegiene, și întotdeauna cu un mic fular sau batic la gât.

...Odată cu Lucia Borza a intrat și un nou stil de muncă în redacția românească. Doamna se pricepea la tot și la toate, iar ce nu știa încă – de pildă, să facă fotografiile – asta învăța și-și însușea într-o clipită. Dar, înainte de toate, noi, colegii de la redacție am avut ce învăța de la dânsa. În primul și cel mai important rând: limba română, limbajul ales, exprimarea corectă, frumoasă și pretențioasă. De fapt, cu toții eram colegi cu specialitatea română, fiecare la nivelul lui. Și totuși, Lucia Borza era pentru noi etalonul și un dascăl pretențios, sever, corect. Ne corecta cu tact, iar explicațiile date erau întotdeauna motivate, juste. Cine voia, avea ce învăța de la dânsa...

În acel deceniu optzeci, Lucia Borza ajuta în toate procesele tehnologice complicate și greoaie ale ziaristicii de pe atunci: lectora, scria, traducea, fotografia, făcea titrări, corec-

tură și superrevizie, ajuta la îmbogățirea substanțială în conținut a săptămânalului. Să nu uităm, suntem încă în anii când abia începeam să lucrăm la computer. Iar Doamna Lucia și-a însușit la repezeală și scrisul la calculator. Dar, cu mențiunea, că îi plăcea mai mult scrisul cu mâna – *prin el văd, cunosc și caracterul autorului*, zicea.

Pe atunci și-a îndreptat activitatea și în alte domenii. Îi plăcea să facă rebusuri și jocuri distractive pentru paginile de tineret, făcea fotoreportaje, iniția întreceri pentru tineretul școlar. Iar luând drumul satelor românești, mai ales al Chitighazul natal, colecționa prin satele românești proverbe și zicători, tradiții, obiceiuri, anecdote. Și tot atunci compunea versuri proprii, mai ales poezii lirice, precum și ghicitori și poezii pentru copii.

Ca fost profesor de română și redactor de manuale, a ținut o strânsă legătură cu Liceul N. Bălcescu, antrenând elevii la concursuri și întreceri, întinerind odată cu elevii. Marea ei dragoste pentru tineretul școlar românesc a primit expresie prin fondarea – dintr-un capital personal – a *Plachetei Bălcescu*, cea mai prestigioasă distincție pentru tinerii români din Ungaria.

...Cu adânc spirit obștesc a creat la săptămânalul românesc nu numai un nou sistem de muncă ziaristică, ci și o altă atmosferă interpersonală. În debaraua de lângă redacție, Doamna Lucica a amenajat o mică bucătărie – cuhnea, îi ziceam – unde ne pregătea mămliguță și mititei, ocazie în care mesele au primit semnificație rituală. Iar în consecință, în coloanele Foi au apărut tot mai des rețete cu mâncăruri românești, cu predilecție ale românilor din Ungaria.

...Făcând ani în șir naveta de la Budapesta, ca intelectual doct și multilateral, Lucia Borza a valorificat timpul de pe tren pentru lectură, pentru ascuțirea minții prin compunerea de versuri, prin jocuri mentale sau făcând lucru de mână. De pildă, împletea sau croșeta copiilor noștri jucării, întocmea caiete de colorat, scornea jocuri. Toate acestea, dincolo de faptul că erau surprize și cadouri apreciate, ele făceau și obiect pentru coloanele respective din Foia: desene magice, lucru de mână. Alte idei au primit formă și contur prin volumele realizate: poezii, colecții, studii etnografice.

Cu timpul, călătoritul a obosit-o și cu nos-

talgie s-a despărțit de meleagurile bichișene. Stabilită definitiv la Budapesta, a început un nou capitol de activitate în cadrul Societății Culturale a Românilor din Budapesta și la Asociația Creatorilor și Cercetătorilor Români din Ungaria. În aceste cercuri intelectuale, care pe atunci concentră numeroși intelectuali români tineri, bine pregătiți și dornici de fapte, a găsit sol fertil atât pentru ideile proprii, cât și pentru realizarea unor țeluri comune: redactarea unor colecții etnografice, almanahuri, reviste. Se angaja cu plăcere la întocmirea unor culegeri de texte, la lecturarea de monografii și manuale. În același timp a luat parte activă la serbările Societății Culturale a Românilor din Budapesta și ale Institutului Cultural al României de la Budapesta: la serate culturale, cenacluri, recitaluri, prelegeri. În activitatea Societății Românilor din Budapesta a ajutat organizatorilor relativ tineri și în conținut, găsind sol fertil pentru realizarea ideilor culturale. Pentru Lucia Borza serbarea aniversării a 70 de ani, organizată de conducerea Societății, a însemnat negreșit apogeul aprecierii activității sale.

...Anii, vârsta și-au spus cuvântul. Activitatea de-a lungul deceniilor a obosit-o succesiv și tot mai greu a pornit de pe Naphegy. Dar până la ultima suflare și-a păstrat caracterul de homo ludens. Din cuibul ei confortabil și cald ținea o legătură vie cu conașionalii ei din Capitală și de aiurea, corespundea cu foști colegi și prieteni, continua să întocmească teste, scornea jocuri, făcea culegeri, trăind o viață integră, echilibrată, acumulând informații, mai ales din dicționarele și lexicoanele dragi – dar și de pe internet.

...Povara anilor a purtat-o cu demnitate lucidă. Ca Sfânta Vinerea din poveștile populare, odată cu anii i-a crescut generozitatea sufletească și i-a sporit înțelepciunea. Până și ultima noastră întâlnire a stat sub semnul unei senine sărbători de suflet.

Lucia Borza n-a fost răsfățată prin mulțime de medalii, distincții și diplome. Dar s-a bucurat de înalta apreciere a tuturor care au cunoscut-o.

Indiscutabil că fata părintelui Borza din Chitighaz, ca nici o alta, și-a adus ofranda generoasă la patrimoniul cultural al românilor din Ungaria.

Septembrie, 2018

Ana Borbély

FLORIN-TEODOR OLARIU, Variație și varietăți în limba română, Studii de dialectologie și sociolingvistică, Colectia ACADEMICA 289, Seria Științele Limbajului, Iași, Institutul European, 2017, 260 p.

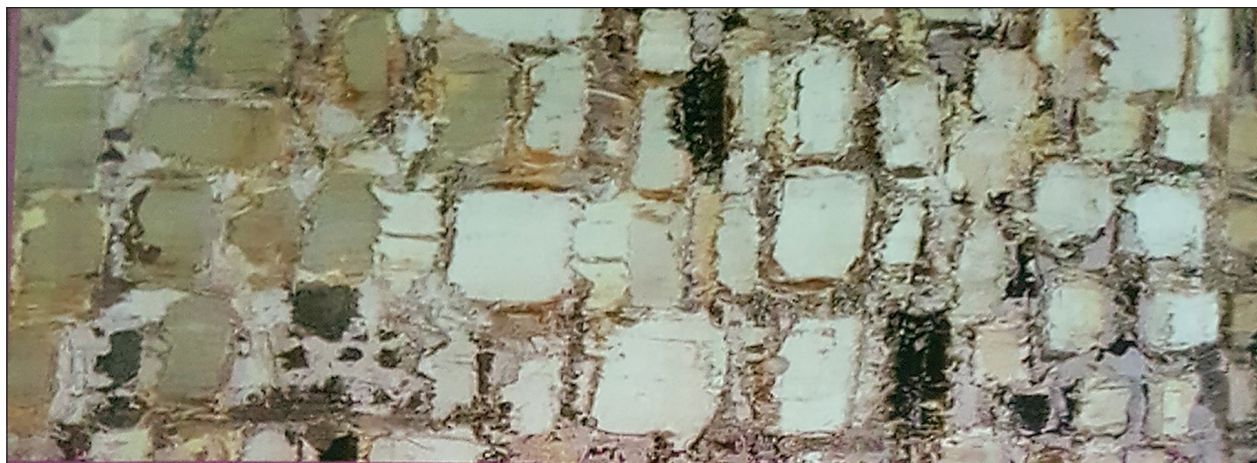
Cartea *Variație și varietăți în limba română* de Florin-Teodor Olariu prezintă următoarea organizare: *Argument* (7–9), *I. Dialectologie* (11–88), *II. Sociolingvistică* (89–172), *Anexă* (173–236), *Bibliografie* (237–248), *Indice de autori* (249–252), *Abstract* (253–256), *Résumé* (257–260).

Volumul cuprinde un număr de studii inedite sau publicate, cele mai multe publicate în revistele academice *Anuar de lingvistică și istorie literară* și *Philologica Jassyensia*, acestea din urmă fiind actualizate cu noi date bibliografice și revizuite în ideea de a conferi cu tematica materialului final (p. 8).

În *Argument* (p. 7–9), autorul delimitează obiectul cărții: publicare „a unor studii reunind rezultate ale unor cercetări de dialectologie/geolingvistică și sociolingvistică”, în ideea: „reliefării o dată în plus a complementarității celor două tipuri de abordare a variației lingvistice”. Se adaugă aici și convingerea personală a autorului, și anume: „cooptarea unor strategii metodologice specifice sociolingvisticii în câmpul de cercetare al geolingvisticii (...) ar avea ca principal rezultat o rafinare a analizei variaționiste a nivelului dialectal al limbii române, prin includerea în sfera de interes a dialectologilor, într-o manieră mult mai prezentă decât până acum, și a variațiilor diastratică sau chiar diafazică, pe lângă cea diatopică, tradițională în geolingvistică”. Ca urmare a convingerii autorului: „o perspectivă pluridimensională în analiza configurației dialectale a limbii române poate constitui o ofertă euristică tentată pentru viitorul dialectologiei românești”. „Iar pentru a aduce un argument în plus în direcția susținerii acestei perspective analitice”, Florin-Teodor Olariu a inclus în volum un corpus de „migrafii românești” (conceptul fiind, explicat de autor, ca o contaminare/prescurtare din unele părți ale expresiei „biografii migraționiste”), adică „un corpus de limbă română vorbită excerptat din interviurile” pe care autorul le-a înregistrat cu ocazia cercetărilor de teren realizate între anii 2007 și 2012, „cu

reprezentanți ai comunităților românești din diaspora recentă (Italia, Franța, Spania)”.

În cazul celui dintâi capitol, *Dialectologie* autorul aduce, de la bun început, în fața cititorului problema de bază, până (și) în prezent, a dialectologiei românești: *repartiția teritorială a dacoromânei*. Iar prin motoul capitolului, citat luat de la Gustav Weigand (1908), autorul ne proiectează gama numerică a subdialectelor, care, cum reiese din cele ce urmează, radiază, conform citatului, de la „multe” (douăzeci) până la „mai mare” (două). În subcapitol sunt tratate: *Premise ale cercetării: individualitatea și unitatea romanității orientale* (p. 11), *Variația diatopică în lingvistica românească: scurt istoric* (p. 14), *Configurația dialectală a dacoromânei sau „restul” unei perspective clasice* (p. 18). În aceste părți ale volumului, autorul dă „o descriere punctuală a variației diatopice a limbii române”, ținând să clarifice că „principala premisă euristică pe care va fi structurat” descrierea „va fi aceea a unei *marcate unități la nivel dialectal a limbii române*, unitate ce iese în evidență mai ales prin raportare la situația altor limbi europene, cum ar fi germana sau italiana – exemple clasice în literatura de specialitate pentru a ilustra un nivel ridicat de variabilitate internă” (p. 13). În descrierea variației diatopice a limbii române, autorul cu mare onoare înșiră rezultatele lingviștilor români și neromâni, „cei mai avizați cercetători străini ai limbii române” (p. 12). Cu această selecție autorul intră în procesul de eternizare a acelora, care au făcut precizări însemnate și hotărâtoare despre variația diatopică și istoria limbii române. Fără să înșirăm aici pe toți acești lingviști străini, ținem să-i amintim pe unii, care au adus o contribuție, accentuată până în prezent: Alf Lombard, Heimann Tiktin, Émile Picot, Gustav Weigand etc. Cu puține comentarii suplimentare, referitor la faptul că au devenit sau nu deja clasice în dialectologia română, autorul înșiră tentativele lingviștilor de repartiție a unităților diatopice subordonate dialectului dacoromân. Atât perspectiva

Variație și varietăți în limba română

Studii de dialectologie și sociolingvistică

Florin-Teodor Olariu

INSTITUTUL EUROPEAN

ȘTIINȚELE
LIMBAJULUI

A

ACADEMICA

areală, cât și cea genetic-tipologică va rezulta cele 20 de graiuri (G. Ivănescu). Apoi, prin mai multe faze, printre care se află cele cinci subdiviziuni clasice, ajungem la repartiția duală/o structură bipartită la nivel dialectal (A. Philippide, Al. Rosetti, Em. Vasiliu, Florica Dumitrescu, Ion Gheție). Autorul amintește și

un demers recent în literatura românească de specialitate al lingvistului Adrian Turculeț: „rezultatul fiind o clasificare tripartită a graiurilor dacoromânești, în funcție de vechimea diferențierilor și ordinea apariției celor cinci subdiviziuni dialectale” (p. 18).

În cele ce urmează, autorul prezintă o

descriere concisă a „principalelor unități dia-topice ale dacoromânei”, bazată pe materialul oferit de atlasele lingvistice românești. **Referirea autorului la remarca lui Gustav Weigand despre „unele elemente ce individualiza graiul din regiunea Bihorului” (p. 23) constituie un prilej să apreciem, și aici, primele informații lingvistice ale lingvistului german, referitoare la comunitatea istorică de azi a românilor din Ungaria. Atlasul lui Weigand (WLAD 1909) conține material și din Cenadul Unguresc („176. Cénad, westl. von Arad.”), Giula („150. Gyúla, nördl. von Arad.”) și Micherechi („151. Micherechi [Megykerék, sic!], nordöstl. von 150.”), localități care reprezintă perfect cele trei graiuri din aceste locuri, prelungiri ale zonelor din jurul orașelor Timișoara, Arad și Oradea. În 1939, două localități: Chitighaz (pct. 54) și Leta Mare (pct. 324) au fost incluse în Atlasul lingvistic român (ALR I, vol. I, II). Caietele 54/300 și 324/3001 din Arhiva Institutului de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu”, Academia Română Filiala Cluj-Napoca, conțin, în întregime, toate datele lingvistice culese și notate de către lingvistul clujean Sever Pop.**

Capitolul *Dialectologie* conține un subcapitol dedicat *atlaselor lingvistice românești*, adică *cartografierei variației dialectale* (p. 30). Autorul, cu un respect deosebit, prezintă cele mai însemnate „monumente” – după părerea noastră – cartografice ale variației dialectale („un solid punct de plecare pentru orice nouă întreprindere de acest gen”, p. 74): cele „două generale” WLAD, ALR și „unul regional” NALR, precum și alte lucrări de cartografie lingvistică, elaborate în România sau în afara granițelor țării și aflate în diferite faze ale redactării: ALRR, ALM, ALBI, MALGI, ALAR, ALR – MDT, ALiA, ALDM. Subcapitolul oferă posibilitatea de a parcurge un secol (al XX-lea) dedicat acestor lucrări minuțioase și valoroase, dar care nu se întrerup în secolul curent, ci vor fi, prin o nouă perspectivă, cea informatică, și înnoite. Ultimul subcapitol al acestui capitol, autorul îl dedică cercetărilor „de ultimă oră ce au ca obiectiv informatizarea principalelor instrumente de documente ale limbii române (dicționare, atlase etc.)”. Informatizarea atlaselor au început în anul 2000, și după relatarea autorului, s-au realizat printr-o colaborare interdisciplinară între cercetători de la Institutul de Informatică Teoretică și de la Institutul de Filologie Română „A. Philippide” (p.

62). Ca urmare a colaborării fructuoase din cadrul proiectului, *NALR. Moldova și Bucovina „va permite utilizatorilor un acces direct la acest material dialectal”* (p. 69). După cele mai ample informații creionate despre o inițiativă similară de „informatizare a atlantografiei lingvistice românești” (RODA), cititorul primește cunoștințe despre proiectul *Atlasul lingvistic audiovizual al Bucovinei* (ALAB), al cărui coordonator/director de proiect, începând cu anul 2010, este însuși autorul volumului. Colaboratorii proiectului, dialectologi și informaticieni din centrul academic ieșean, cum afirmă autorul: „au încercat să integreze rezultatele propriilor cercetări în domeniul informatizării atlaselor lingvistice românești într-o strategie de cercetare mai amplă, care utilizând cele mai recente soluții în prelucrarea sincretică a imaginii video și sunetului, să ducă la realizarea unui atlas lingvistic de tip multimedia – o premieră în cartografia lingvistică românească” (p. 74). Un alt aspect afirmat al proiectului este atenția specială a „documentării graiurilor din zonele bilingve ale Bucovinei”, cooptarea localităților cu minorități naționale (huțuli, polonezi, ucraineni și ruși lipoveni). Remarcăm aici că cele prezentate de autor se pot studia pe site-ul proiectului. Aceste date lingvistice în format digital (chestionar, înregistrări video, fișier audio cu transcrierea răspunsului, etno- și sociotexte etc.) pot fi folosite nu numai pentru cercetătorii acestei zone (dialectologi, sociolingviști, etnografi etc.) ci și „în scopul unor activități didactice” – ceea ce este susținut/amintit și de autor. Convins atât de afirmațiile colegilor specialiști în geolingvistică, cât și de experiențele sale personale științifice, autorul concludă paginile capitolului de dialectologie cu considerația de perspectivă, o adevărată provocare la adresa geolingvisticii: interdisciplinaritatea, ceea ce totodată este și firul logic care ne conduce spre variația sociolingvisticii, și spre capitolul următor al volumului, dedicat sociolingvisticii.

Cel de al doilea capitol, *Sociolingvistică*, are două subcapitole. Pe primul, *Repere în dezvoltarea sociolingvisticii românești* autorul l-a consacrat sintezei studiilor de sociolingvistică românească de la începuturi, iar pe al doilea, *Sociolingvistica migrației – o perspectivă românească*, de a parcurge o categorie a cercetărilor de sociolingvistică a migrației, constituit în interesul autorului începând cu anul 2007.

Cu o atenție foarte mare în descrierea dezvoltării sociolingvisticii în spațiul românesc,

autorul caută acele „similitudini cu maniera în care respectiva direcție de cercetare a apărut și s-a dezvoltat la nivel european” (p. 92, vezi și *infra*). Precursorii sociolingvisticii românești autorul i-a prezentat cu principiul de a pune în evidență importanța celor trei școli lingvistice, centre importante în istoria și dezvoltarea lingvisticii românești (București, Cluj și Iași), și cu referire la cele scrise de Antoine Meillet („limba este eminentamente un fapt social”), recunoscut de majoritatea cercetătorilor în domeniu ca unul dintre cei mai importanți precursori ai sociolingvisticii europene. În citatele înșirate de autor descoperim temele majore de cercetare în câmpul sociolingvisticii, și anume: *un cuvânt are și o valoare psihologică, socială* (Ovid Densusianu), *omul vorbitor este ca reproducător de limbă, un propagator al limbajului tradițional, un înnoitor de limbă, un factor social, contribuind pe de o parte la răspândirea inovațiilor de limbă, iar pe de alta la unificarea graiului comun* (Sextil Pușcariu), *uzul este și el foarte variabil în spațiu și timp, fiecare individ are uzul său, fiecare timp pe al său* (Alexandru Philippide), *este limbă dintr-o anumită regiune și de factorul socio-cultural* (Ion Coteanu) (p. 92–99). Unele afirmații din citate, însă, sunt și au rămas cu o mai mare importanță proprii domeniului de dialectologie, ca un exemplu amintim aici cele scrise pe tema *limbă și gen: în general, graiul femeilor e mai conservativ și aportul femeii la limba comună e cu mult mai neînsemnat decât al bărbatului* (Sextil Pușcariu, p. 95). Rezultatele cercetărilor de sociolingvistică pe această temă arată corelații între limbă și gen cu mult mai complexe, și deoarece literatura de specialitate este imensă, amintim aici doar cele scrise de sociolingviștii pomeniți și de autor: Chambers, Labov, Trudgill (cu toate că cel din urmă nu apare în *Bibliografie*).

Începuturile tatonante ale sociolingvisticii românești în anii '70 ai secolului trecut, sunt cu minuție reliefate de autor: „într-o lucrare de sinteză precum *Tratatul de lingvistică generală*, apărută în 1971 sub egida Academiei Române (...), termenul de «sociolingvistică» nu apare decât o singură dată” (p. 160), deși în lucrare sunt incluse capitole precum *Lingvistica – știință socială, Cauzele schimbărilor lingvistice, Limba și rasa, Limbajul femeilor, Contactul dintre limbi (Bilingualism)* – subiecte care vor deveni mai târziu, așa cum se știe, tot atâtea puncte de interes pentru sociolingvistică” (p. 100). Sociolingvistica românească propriu-zisă și momentul inițial, autorul îl atribuie

școlii lingvisticii de la București, „cu preponderență în jurul” cercetătorilor: Tatiana Slama-Cazacu și Boris Cazacu, și ca urmare a interesului pentru problematica sociolingvisticii apare un volum în anul 1975, intitulat *Sociolingvistica. Orientări actuale* (red. Ionescu-Ruxăndoiu, Chițoran) – o lucrare, considerată, pe drept, de Bochmann (1980) „excelentă pentru scopurile ei” (p. 101) și de o altă sinteză a sociolingvisticii românești „it seems fairly important to mention the publication” (pare destul de important să menționăm publicația) (Borbély 1995, apărut în vol. *When East Met West*, Mouton de Gruyter, p. 186). Iar pentru aspectele teoretice reliefate în dezvoltarea sociolingvisticii românești, autorul scoate în evidență importanța capitolului *Dialectologie urbană și sociolingvistică* apărut în volumul *Tratat de dialectologie românească* (Rusu coord., 1984, Craiova). Perioada de constituire a sociolingvisticii românești, autorul o descrie ca una destul de consistentă pe teren românesc iar „dezvoltarea ulterioară a acestei perspective de cercetare nu a mai ținut ritmul cu ceea ce s-a întâmplat la nivel european” (p. 103). Diminuarea drastică a câmpului de cercetare specific sociolingvisticii este motivat de autor cu contextul politic: cu noua politică din România de după cel de Al Doilea Război Mondial, perioadă în care s-a încercat „eliminarea oricărei ierarhii sociale”, ca apoi schimbarea situației politice după 1989 să aibă „repercursiuni și asupra lingvisticii românești, sociolingvistica fiind unul dintre primii »beneficiari« ai acestei schimbări”.

Sociolingvistica românească după schimbările politice, printre altele, începe cu volumul publicat în 1994 și intitulat *Lingvistică din perspectivă spațială și antropologică*, ce include lucrări de Eugen Coșeriu. Cu acest volum pe lângă scopul științific a început o recuperare pentru opera marelui lingvist în spațiul românesc, cum scoate în evidență autorul (p. 104), și – ținem să adăugăm – a continuat cu multe alte publicații, precum și cu *Colocviul Internațional de Științe ale Limbajului „Eugeniu Coșeriu” (CISL)*, organizat tradițional în consorțiu de Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava, România și Universitatea Națională „Yurii Fedkovici”, Cernăuți, Ucraina, ajungând în 2017 la cea de XIV-a ediție. În continuare, coordonatele sociolingvistice ale variației lingvistice pe terenul limbii române, autorul le urmărește printr-o raportare la cele patru tipuri de analiză variaționistă consacrate deja

în sociolingvistica europeană: diacronică, diatopică, diastratică și diafazică, cu referire la rezultatele de cercetare ale lingviștilor: G. Ivănescu, Alexandru Niculescu, Nicolae Saramandu, Marilena Tiugan, Marina Ciolac, Rodica Zafiu și alții (106–118). Ni se pare retorică, întrebarea formulată de autor: „putem vorbi la ora actuală de o sociolingvistică românească?”. Răspunsul autorului însă nu întârzie: „cu siguranță, da!”, după care, însă, urmează o explicație realistă: „sociolingvistica românească are o individualitate proprie, dată de particularitatea că nu atinge, din punctul de vedere al inventarului tematic, »nucleul dur« al sociolingvisticii așa cum a fost acesta configurat la nivel internațional, începând cu anii '60–'70 ai secolului trecut”; lingviștii români și-au îndreptat atenția către „preocupările clasice de filologie, focalizate mai ales pe analiza variațiilor diacronică și diatopică ale limbii române” (p. 119). În același timp, remarcăm faptul că „individualitatea proprie”, amintită de autor, are și alte consecințe ce se observă atunci când, de exemplu, loialitatea lingvistică a vorbitorului/vorbitorilor față de idiolectul/sociolectul propriu se accentuează de mai multe ori în volum (p. 97, 107, 113, 148, 157, 163, 169, vezi și *infra*), însă problemele discutate nu au ecou vizavi și de drepturile lingvistice ale omului (vorbitorului), considerate ca o categorie a drepturilor umane, și, ca atare, se poate întâmpla ca un lingvist, într-un volum apărut în 1994, să scrie următoarele: „românii de-aici și-au pierdut adevărata limbă strămoșească și vorbesc un fel de pășărească”. *Studiul de caz: Elemente de sociolingvistică în opera lui G. Ivănescu* este un omagiu, o analiză al lingvistului ieșean, după o lectură a unora dintre cele mai importante scrieri ivănesciene, realizată cu o clasificare a temelor de sociolingvistică pe trei mari domenii de analiză: a) limbă și națiune/etnie/rasă; b) limbă și clasă socială; și c) limbă și educație/planificare lingvistică (p. 120–139).

În următoarele pagini ale volumului o nouă dimensiune (socio)lingvistică, fenomenul migraționist este descris, cu intenția autorului de a introduce cercetările personale efectuate în comunitatea emigranților din România la Torino, și sistematizate, deocamdată, conform stadiului de prelucrare al materialului sociolingvistic, într-un studiu de caz (139–172). Cristalizarea unei noi direcții de cercetare în sociolingvistica românească, sociolingvistica migrației se face de către

autor, în principiu, pe baza publicațiilor de sociolingvistică, cu autori ca Deumert, Chambers, Extra, Verhoeven și alții. Dintre categoriile importante ale cercetărilor de sociolingvistică a migrației, autorul pune în lumină *componenta identitară a practicilor lingvistice* în cadrul mobilității demografice, iar dintre tehnicile de cercetare în sociolingvistica migrației este descrisă *biografia lingvistică*, „o poveste autobiografică centrată pe achiziția unei/ mai multor limbi” (p. 150). Alături de informațiile legate de circumstanțele deplasărilor în Torino, principalele obiective și metode de cercetare, autorul ne înfățișează și importanța unui prim rezultat: „realizarea unui corpus narativ cu astfel de biografii lingvistice provenite de la un număr relativ mare de imigranți, biografii centrate în general pe relevarea factorilor ce pot influența dinamica loialității lingvistice în raport cu limba maternă” (p. 157). Menționăm și un alt rezultat schițat de autor, și anume, variabilitatea *loialității lingvistice* în corelație cu statutul sociocultural al vorbitorilor. Astfel, dacă în cazul eșantionului torinez, compus în majoritatea sa de persoane cu un statut social sub medie, autorul a putut constata „o loialitate scăzută cu referire la limba maternă”, în cazul unui eșantion cu care a lucrat autorul de la Paris în 2008, s-a descoperit că „loialitatea lingvistică a părinților mergea spre cote maxime, aceștia, în general, cu un statut social peste medie, fiind extrem de motivați în menținerea limbii materne în cadrul familiilor nu de puține ori mixte” (p. 163). În cadrul anchetelor de teren din zona torineză, autorul, pe lângă chestionare, a recurs la realizarea unor interviuri semidirective. Iar pentru a ilustra realitățile sociolingvistice, autorul, în continuare, redă câteva aspecte din interviurile transcrise despre: imaginarul lingvistic, practicile lingvistice în cadrul nucleului familial, ierarhia celor două limbi (L1 și L2), achiziția L2, loialitatea lingvistică față de limba propriului grup, raporturile copiilor cu cele două limbi *vs.* raporturile afective pe care le întrețin în cadrul familiei cu cei doi părinți, generația a doua (treptat se identifică cu membrii societății-țintă etc. Corpusul de limbă română vorbită în context migraționist (vezi Anexă) este introdus cu unele informații considerate necesare de către autor, printre care și cele legate de convențiile sistemului de transcriere.

Doar două observații am menționa la finalul recenziei, prima se asociază conținutului,

iar a doua mai mult forme. Ar fi de dorit ca într-o sinteză a variației și a varietății în limba română, autorul să dedice o și mai mare atenție situației de sociolingvistică a *românilor autohtoni* din afara granițelor României. Mai presus de toate amintim adevărata problematică socio-politico-lingvistică a controverselor aprige din Republica Moldova. Pentru motivarea acestui subiect ne ajută un citat luat de la Dumitru Irimia: „Există astăzi două state românești: România și Republica Moldova, dar există un singur popor român, care vorbește una și aceeași limbă, limba română, în care și-a construit și și-a apărât ființa națională” (<http://www.contrafort.md/old/2003/108-109/613.html>). Studiile sociolingviștilor din Chișinău, printre care amintim volumul Irinei Condrea (*Studii de sociolingvistică*, 2007) și articolele apărute în *Limba Română* (<http://limbaromana.md/>, vezi rubrica *Sociolingvistică*), și nu numai, contribuie la diversificarea gamei rezultatelor științifice în sociolingvistica românească. Terminologia sociolingvisticii internaționale, în principiu, este cea engleză. Abordarea fenomenelor sociolingvisticii într-o altă limbă, cum este și româna, necesită o traducere a termenilor. Uneori, autorul procedează perfect: „*biografii lingvistice* (engl. 'language biographies'” (p. 157). Ni s-a părut însă, de mai multe ori, de neînțeles folosirea termenilor doar în engleză, ori și în engleză și traduși în română sau uneori folosiți neconsecvent: „*code mixing*” (p. 140), „*code-switching*” (p. 103)/ „*code switching*” (p. 142, 152); „*loialitatea lingvistică*” (p. 97)/ „*loialitate lingvistică*” (p. 148) vs. „*language loyalty*” (p. 107, 113)/ „*language loyalty*” (sic!) (p. 140), „*vitalitate lingvistică*” (p. 148) vs. „*language vitality*” (p. 140), sau în

contextul migrației „schimbarea lingvistică vs. păstrarea limbii” (p. 148) mai precis ar putea fi: schimbarea limbii (*language shift*) vs. menținerea limbii (*language maintenance*), iar mai degrabă într-un alt loc ar putea fi vorba de o acomodare de vorbire/comunicare (*speech/communication accommodation*) ori de o variație sociostilistică și nicidecum de „*language shift*” (p. 113), compară și cu sensul termenului „*language shift*” în alte părți (de exemplu, p. 101). După un volum cum este *Sociolingvistica* (vezi *supra*), care constituie un model demn de urmat în ceea ce privește românizarea termenilor, se pot folosi firesc și logic termenii în limba română: schimbare de cod (*cod switching*, v. Ionescu-Ruxăndoiu, Chițoran, p. 290), schimbarea limbii (*language shift*, v. Ionescu-Ruxăndoiu, Chițoran, p. 187), schimbare lingvistică (*language change*, v. Ionescu-Ruxăndoiu, Chițoran, p. 290), menținerea limbii (*language maintenance*, v. Ionescu-Ruxăndoiu, Chițoran, p. 187).

Cartea publicată în anul trecut de Florin Teodor Olariu vine să întregească și să sporească reperele variației și varietății în limba română. Prin acest volum s-a prezentat un lingvist de o generație nouă cu preocupări noi de dialectologie (atlas audiovizual) și de sociolingvistică (cea migraționistă), și, în același timp, cu o colecție de texte transcrise, realizate cu vorbitori ai comunităților românești recent constituite în Italia. Cuprinsul volumului și devotamentul autorului ne conving despre un nou volum din viitor, pe care îl așteptăm cu mare interes, incluzând rezultatele de cercetare originale ale autorului în domeniile lingvisticii sus-amintite, printre care, și cele efectuate în comunitatea românilor imigranți în Budapesta, Ungaria.

Fotocronica Simpozionului al XXVII-lea organizat de Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria (Giula, 11–12 noiembrie 2017)

Programul sesiunii științifice

*Iulia Mărgărit (București):
Câteva observații
paremiologice la românii din
Ungaria*

*Maria Marin, Daniela
Răuțu (București): Probleme
privind literarizarea într-un
dicționar dialectal*

*Daniela Răuțu (București):
Tradiție și inovație
etnolingvistică în ritualul de
logodnă la românii din jurul
României*

Participanții simpozionului din anul 2017

Gabriel Moisa (Oradea): Infracționalitate transfrontalieră în anii, 20 ai perioadei interbelice la granița româno-maghiară.

Elena Rodica Colta (Arad): Implicarea femeilor române din imperiu în ajutorarea soldaților în Primul Război Mondial.

Maria Alexandra Pantea (Arad): Învățătorii români din secolul al XIX-lea – intelectuali în lumea românească din Ungaria

Răzvan Roșu (Cluj): Români din Nyírség și Sătmar. Despre o reconsiderare a termenului maghiarizare

Ana Borbély (Budapesta): Din istoria prenumelor din Micherechi pe baza unui registru de inscripții funerare

Grigore Poiendan (Micherechi): Informatorii mei din Bătănia și Cenadul Unguresc. Cercetări muzicologice.

Participanții simpozionului din anul 2017

Stella Nikula (Giula):
Oglinda, un obiect cu multiple
funcții

Elena Csobai (Bichișciaba):
Comunitatea românească din
Lőkösháza

Emilia Martin (Giula):
Dispărut în război

Maria Berényi (Budapesta):
Scriitori și politicieni români
în temnița din Vác în perioada
dualismului austro-ungar

Participanții simpozionului din anul 2017

Participanții simpozionului din anul 2017

Sărbătorirea a 70 de ani de la nașterea artistului Ștefan Oroian

Sărbătorirea a 70 de ani de la nașterea artistului Ștefan Oroian

Sărbătorirea a 70 de ani de la nașterea artistului Ștefan Oroian

Sărbătorirea a 70 de ani de la nașterea artistului Ștefan Oroian

Sărbătorirea a 70 de ani de la nașterea artistului Ștefan Oroian

Sărbătorirea a 70 de ani de la nașterea artistului Ștefan Oroian

*Pagina web al Institutului de Cercetări al
Românilor din Ungaria:*

www.romanintezet.hu

SUMAR

AUREL BECAN „Români din Ungaria participanți la făurirea Marii Uniri din 1918”	3
TIBERIU BOCA Pelerinaj în Țara Sfântă	10
EDDA ILLYÉS De cinci ani nu mai e printre noi LUCIA BORZA	21
ANA BORBÉLY FLORIN-TEODOR OLARIU, Variație și varietăți în limba română, Studii de dialectologie și sociolingvistică, Colecția ACADEMICA 289, Seria Științele Limbajului, Iași, Institutul European, 2017, 260 p.	23
FOTOCRONICA SIMPOZIONULUI AL XXVII-LEA ORGANIZAT DE INSTITUTUL DE CERCETĂRI AL ROMÂNILOR DIN UNGARIA	29